

УДК 070=161.2(73)

Біловус Леся Іванівна,
к. філол. н., доцент Тернопільського національного економічного
університету
Биловус Леся Ивановна,
к. филол. н., доцент Тернопольского национального экономического
университета
Lesia Bilovus,
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Ternopil National Economic University
e-mail: Lesya_Bilovus@i.ua

Україномовна періодика США про роль української діаспори у поширенні інформації про Голодомор

Проблема Голодомору 1932-1933 рр. постійно була і є в полі зору української діаспори, починаючи з трагічних подій і протягом десятиліть, коли на материковій Україні замовчувався навіть сам факт голоду, а потім навіть у період становлення української державності. Важливу роль для відтворення цілісної картини подій 1932–1933 рр. в Україні та за її межами відіграють, зокрема опубліковані матеріали в періодиці української діаспори США. Ці джерела дозволяють розкрити маловідомі в Україні факти. Дослідження присвячене аналізу україномовної періодики США щодо активної діяльності української діаспори у напрямі інформування світової громадськості про трагедію в історії України 1932-1933 рр., докладання зусиль у визнанні Голодомору геноцидом проти українців.

Ключові слова: україномовна періодика, українська діаспора, Голодомор, Україна

Украиноязычная периодика США о роли украинской диаспоры в распространении информации о Голодоморе

Проблема Голодомора 1932-1933 гг. постоянно была и есть в поле зрения украинской диаспоры, начиная с трагических событий и в течение десятилетий, когда на материковой Украине замалчивался даже сам факт голода, а потом даже в период становления украинской государственности. Важную роль для воссоздания целостной картины событий 1932-1933 гг. в Украине и за ее пределами играют, в частности опубликованные материалы в печатных изданиях украинской диаспоры США. Эти источники позволяют раскрыть малоизвестные в Украине факты. Исследование посвящено анализу украиноязычной периодики США по поводу активной деятельности украинской диаспоры в направлении информирования мировой общественности о трагедии в истории Украины 1932-1933 гг., приложения усилий в признании Голодомора геноцидом против украинского народа.

Ключевые слова: украиноязычная периодика, украинская диаспора, Голодомор, Украина

Ukrainian-Language Periodicals of the USA on Ukrainian Diaspora's role in dissemination information about the Holodomor

The problem of Holodomor of 1932-1933 in Ukraine has always been and is in the sight of the Ukrainian Diaspora, especially in the United States, beginning from tragic events and over the course of decades, when the very fact of its existence was suppressed in the continental Ukraine, and even later during the period of Ukrainian statehood establishment. In particular, the published materials in Ukrainian Diaspora's periodicals

played an important role for the reproduction of a coherent picture of the events of 1932-1933 in Ukraine and abroad. These sources allow us to unveil recondite facts about Ukraine. The article is devoted to the analysis of the USA Ukrainian Diaspora's Periodicals concerning the USA Ukrainian Diaspora's vigorous activity in the direction of informing the world community about the tragedy in the history of Ukraine of 1932-1933, and of making every effort for recognizing Holodomor as the genocide against Ukrainians.

Key words: Ukrainian-language periodicals, Ukrainian Diaspora, Holodomor, Ukraine

Голод 1932–1933 років в Україні – трагічна сторінка її історії. За часів СРСР замовчування факту голоду та утаювання будь-якої інформації про нього були складовою офіційної політики правлячої партії. Саме тому сьогодні перед науковцями постало питання всебічного дослідження цієї трагедії, всіх внутрішніх та зовнішніх чинників, які вплинули на розвиток подій в 1932–1933 рр. Важливу роль для відтворення цілісної картини подій 1932–1933 рр. в Україні та за її межами відіграють, зокрема опубліковані матеріали в періодиці української діаспори США. Ці джерела дозволяють розкрити маловідомі в Україні факти т. зв. «допомогових акцій», звернень до світової громадськості, протестів української еміграції проти злочинної політики радянської влади в Україні в 1932–1933 рр. З розпадом Радянського Союзу та ліквідацією тоталітарної системи проблематика участі української діаспори в боротьбі за поширення інформації про Голодомор набула особливої актуальності.

Серед українських дослідників, що звернулися до даної теми, можна назвати В. Берковського, Н. Григорчук, О. Петрук [2], В. І. Марочко [8], М. Ю. Мухіну [9], І. Недошитко [11], О. О. Ковальчук [5], Р. Я. Пирога [12]; питаннями власне функціонування діаспорної преси присвячені праці В. Губарця [3], В. Чекалюк [14]. Однак науковцями не була розроблена тема ролі української діаспори США в поширенні інформації про Голодомор крізь призму публіцистичного матеріалу. Через те метою нашого дослідження став аналіз україномовної періодики США щодо активної діяльності української діаспори у напрямі інформування світової громадськості про трагедію в

історії України 1932-1933 рр., докладання зусиль у визнанні Голодомору геноцидом проти українців.

Публіцистичні матеріали інформаційного простору українців США висловлюють твердження, що відповідально до питання захисту національних інтересів у світі підходить СКУ, заслугою якого, без перебільшення, є міжнародне визнання Голодомору як акту геноциду вже у сімнадцяти країнах. 12 жовтня 1984 р. Президент США Рональд Рейган підписав закон про створення конгресово-президентської Американської комісії з питань дослідження голодомору в Україні. Однак представники Держдепартаменту та деякі члени Палати представників не бачили необхідності загострювати відносини із Москвою, тому питання діяльності вищезазначеної комісії було під загрозою. Ігор Ольшанівський, очільник організації «Американці в обороні людських прав в Україні», ознайомившись із висновками конгресової комісії щодо питання єврейського Голокосту, запропонував створити з дослідницькими цілями комісію з українського Голодомору. Конгресмен Дж. Флоріо і сенатор В. Бредлі підтримали таку ідею. Президент, сенатори, конгресмени, загалом впливові державні особи отримали свого часу десятки тисяч колективних та індивідуальних звернень, листів, телеграм на підтримку такої ідеї. Новостворену Комісію у Конгресі очолив конгресмен Даніель Майка, а виконавчим директором призначено Дж. Мейса. Унаслідок ефективної та швидкої діяльності Комісії у 1987 р. з'явився її перший звіт, про що багато писала газета «Свобода». Провідник УРСР В. Щербицький був змушений визнати факт голоду в 1933 р., однак пояснював його засухою. Проте остаточний висновок Комісії, представлений Конгресові США 22 квітня 1988 р. і майже повністю написаний Дж. Мейсом, звів нанівець необґрунтовані виправдання радянського керівництва. 524-сторінковий звіт було надруковано в повному обсязі та поширено у різних державах світу. Як пише Л. Хмельковський, у 19 висновках було висвітлено факт здійсненого Сталіним і його оточенням геноциду щодо українців у 1932-1933 рр., у результаті якого мільйони жителів УРСР й етнічних

українських регіонів Північного Кавказу були доведені до смерті від штучного голоду, і це у той час, коли уряд США мав повну інформацію про це, але не вжив жодних заходів (у листопаді 1933 р. адміністрація США встановила дипломатичні відносини із СРСР), а окремі представники американської преси навіть співпрацювали із радянським урядом у приховуванні фактів Голодомору. За результатами роботи Комісії видруковано три томи документів, які потім перекладено українською мовою, із 600 свідченнями, що склали матеріали для майбутніх досліджень трагедії [13].

Свого часу ще СКВУ став ініціатором скликання Міжнародного трибуналу визначних юристів-неукраїнців, які після кількох слухань у Нью-Йорку, Торонто, Лондоні і Брюсселі у 1980-х роках визнали Голодомор геноцидом проти українського народу. Цей висновок став пізніше прецедентом для визнання його таким різними державами світу. Але що важливіше, на думку А. Лозинського, – він став основою для розуміння і вшанування жертв на пострадянській Україні, коли події 1932-33 рр. були однією з численних «білих плям» в національній історії. У зв'язку з цим Президентом США Джорджем Бушем у 2006 р. був ухвалений Закон Конгресу щодо видалення земельної ділянки у Вашингтоні для Меморіалу жертвам Голодомору-геноциду.

СКУ зробило звернення до Національної комісії із зміцнення демократії та утвердження верховенства права щодо правового визначення Голодомору 1932-33 рр. як акту геноциду проти українського народу. У травні 2008 р. Комісія схвалила Висновок і прийняла Рішення, згідно з яким Голодомор 1932-1933 рр. в Україні відповідає поняттю геноциду, передбаченому Конвенцією ООН 1948 р. про запобігання злочину геноциду та покарання за нього [див. 1]. У всіх державах, де є українські громади, Конгрес у кінці вересня – на початку жовтня (коли українці діаспори вшановують пам'ять жертв Голодомору-геноциду) провів акцію «Незгасима свічка», у якій взяло участь багато молоді, політиків, представників преси.

Завдяки різним дослідженням, виданням заходами СКУ різних матеріалів на тему Голодомору, громадським заходам, виставкам, освітнім програмам, світова громадськість ознайомила з проблемою цієї трагедії українського народу. X Конгрес українців у Львові збігся за датою із вісімдесятою річницею вшанування жертв Голодомору, що було відзначено траурною ходою та панахидою за участю діаспорян, представників влади та опозиції. У рамках серії інтерв'ю щодо трагічної дати УККА провів бесіду із Президентом СКУ з приводу відзначення, у якому він зазначив, що українська громада США у цьому плані є провідною, а тому і несе на собі найбільшу відповідальність. Через те у 2013 р. Є. Чолій зустрівся з головою Генеральної асамблеї ООН з приводу обговорення низки питань, пов'язаних із відзначенням дати Голодомору та визнання його як акту геноциду, а також закликав приєднатися до вшанування пам'яті жертв Голодомору під час низки заходів і посвячення спочатку місця, потім закладення наріжного каменя і пам'ятника у Вашингтоні. П. Часто з приводу останнього опублікував статтю, де в час, коли в Києві на Майдані відбувалися протистояння, у Вашингтоні української присутності стало ще більше – посвячено наріжний камінь монументу жертвам Голодомору-геноциду в Україні 1932-1933 рр. Мабуть, тому момент освячення переріс у своєрідне віче, де виступали промовці, авторитетні представники духовенства (різних конфесій), політичної еліти (Посол України, представники посольств інших держав в США, Держдепу США, представники Конгресу, Національної паркової служби США), були присутні багато українців з інших міст і штатів, учні шкіл українознавства. Основний месидж їх виступів можна узагальнити словами О. Моцика (тогочасного Посла України у США): «Цей пам'ятник тут – у самому серці Вашингтону, звідки видно весь світ, – буде пересторогою для людства, щоби подібне більше ніколи і ніде не змогло повторитися» [10]. П. Часто зазначає, що про сам пам'ятник, який буде у вигляді пшеничної стіни, зроблений за проектом американського архітектора українського походження Л. Курилас (учениці проф. Дж. Мейса), про

необхідні для його спорудження фонди писали в пресі чимало, причому публікації часто були дуже суперечливі. Особливим предметом скептицизму стало пожертвування Д. Фірташем 2,5 млн. дол. на спорудження монументу. Цей факт набув значного розголосу у пресі української діаспори США, викликавши дискусію. На посвяченні наріжного каменя, як вказує П. Часто, представник Фонду Дмитра Фірташа Ентоні Фішер назвав цей крок українського олігарха вчинком свідомого українця, що небайдужий до минулого і майбутнього свого народу. Але від такого пам'ятника у столиці найвпливовішої країни світу є величезна користь і для гідного вшанування цієї трагедії, поширення інформації про неї різними країнами. Добре усвідомлюючи це, певні представники УККА чи Крайового комітету готові були (і робили це) вихвалити Д. Фірташа і Президента В. Януковича, який нібито посприяв наданню коштів. З іншого боку, на адресу цих об'єднань летіли звинувачення у прийнятті брудних грошей українського олігарха. Прикметним є те, що ні з одного, ні з другого боку не було пропозиції ці гроші повернути. А. Лозинський, людина, чиєму авторитету довіряє чимало людей не тільки в діаспорі, а й в Україні, вирішив втрутитись у дискусію, висловивши власний погляд на існуючу ситуацію, що було опубліковано у газеті «Свобода» у рубриці «Точка зору». Громадський діяч наголошує, що виділення Конгресом США землі під спорудження меморіалу – це велика можливість не для окремої української громади в Америці, а, передусім, для Української держави. Однак цією можливістю не скористалися ні В. Ющенко, ні В. Янукович, ніхто не знайшов можливості виділити з бюджету потрібні фонди, власне, могли на те виділити і власні гроші, адже багатих людей не бракує. Так справа із спорудженням пам'ятника затягувалася, а це, на думку А. Лозинського, велика ганьба для України. Автор статті вважає, що від кого ці гроші – не головне (вони все рівно народні, бо вкрадені у нього), головне – вони прийшли. Нечесність їх здобуття очистило призначення – належне вшанування невинно загиблих від голоду. Тому фінансове питання спорудження пам'ятника знайшло своє вирішення [4].

Дуже детальну інформацію із проекцією на сучасність дала у своєму інтерв'ю Українським національним новинам (надруковано у газеті «Свобода» у рубриці «Пам'ять») Наталя Дзюбенко-Мейс, дружина покійного д-ра Джеймса Мейса. Письменниця не тільки розкрила історію і причини того, що Дж. Мейс займався такою важливою проблемою, розповіла про труднощі у його дослідницькій діяльності, а й торкнулася питання подання подій 1932-33 рр. у школі, розголосу в українському суспільстві питання Голодомору. Це надзвичайно актуально, оскільки досі чимало людей воліють не говорити про це. Н. Дзюбенко-Мейс пояснює це існуванням певного психологічного бар'єру, коли смерть, наприклад, дитини, змушує переживати, але ти залишаєшся незворушним, коли мова іде про смерть мільйонів (це вже просто числа), бо досягнути це розумом (як таке могло бути) неможливо. Дуже важливим, на нашу думку, є й порушення Н. Дзюбенко-Мейс проблеми змін в українській ментальності внаслідок трагічних подій 1932-33 рр. Це тема, яка в україномовній періодиці української діаспори США середини ХХ ст. ще не порушувалась, оскільки ще існували люди, які особисто пережили Голодомор або знали про нього з перших рук від своїх родичів, друзів, знайомих. Справжні результати цієї жахливої події в історії України обговорюють та аналізують вже у ХХІ ст., коли маємо на-гора вчинки наступних поколінь. Письменниця вважає, що Голодомор спричинив зсув свідомості в українців, знищивши їх знамениту національну щирість, відкритість, доброзичливість, чесність, відважність і гостинність. Ба більше: Аскольд Лозинський у своїй статті в «NOVAгазеті» намагається розставити акценти в генетиці геноциду українського народу, зазначивши, що на Запоріжжі, Донбасі, Луганщині сьогодні ми не можемо говорити про якусь особливу українську генетику. Як би це комусь не подобалось, але це те, про що все частіше говорять в наукових, політичних колах (навіть пересічні громадяни), коли згадують Голодомор і сучасні події в Криму і на Сході України. А правда полягає в тому, що в саме серце України, в села, вимерлі від голоду, переселили цілі сім'ї, в основному з

Росії, ще й надавши їм значних пільг і державну допомогу. Відомий американський єврей польського походження Рафаель Лемкін, автор терміну «геноцид», зазначає, що нащадки цих переселенців виростили з вкрай ворожим ставленням до корінного населення, яке теж зазнало невідворотних психічних змін. За словами одного із очевидців, Григорія Бевза, що опубліковані в діаспорній періодиці, «водночас із фізіологічними змінами в голодної людини змінюється і її психіка. Сильне і тривале голодування приглушує або й зовсім убиває нормальні людські відчуття і почуття. Голодна людина не так ставиться до добра і зла, прави і неправди, справедливості й несправедливості, як людина неголодна. Природні загальнолюдські цінності здаються другорядними, не вартими уваги. Над усе хочеться їсти. Вмирають або й зовсім не народжуються почуття патріотизму, віри, дружби та кохання» [7, с. 6]. Це означає, що в українських селян, які пережили голод, пізніше ці почуття вже не відновилися, і цьому є переконливі докази. Крім того, за словами І. Магрицької, голови Луганської обласної філії Асоціації дослідників голодоморів в Україні, до Голодомору росіяни для українців були представниками незрозумілої і ворожої цивілізації. Лише під час жахливих подій, за відсутності чіткого кордону, вмираючи від голоду українці бачили, що по той бік нічого такого немає. Тому в цілком зденаціоналізованих постгеноцидних селян єдиним видимим шляхом для неповторення голодної смерті вбачалося «маскування» під росіян (звідси – змішані шлюби, зміна прізвищ чи перекручення прізвищ українських). А оскільки населення тогочасної УРСР на 75% складалося із селян, то автори дописів висловлюють припущення, що такими ж (як і вони), морально спотвореними, вижилі виховали своїх дітей і внуків, які вже генетично ненавидять будь-які прояви патріотизму та націоналізму (бо бояться повторення голоду, що його пережили їх предки). Останні ж сьогодні, разом із нащадками російських переселенців становлять більшість населення України, зокрема східної і південної її частини. В. Скуратівський з цього приводу констатував: «Свідомо спрямований і бездоганно виконаний

геноцид 1932-1933 рр. унеможливив утвердження України як міцної та потужної держави на європейському континенті. Власне, на це й була розрахована чужоетнічниками-українофобами підступна акція» [7, с. 12]. Звичайно, зрозуміло, що публіцист-енциклопедист мав на увазі нашу сучасну державу. Натомість від початку 90-х років у незалежній Україні такими питаннями перейматися ніхто не хотів. Державні очільники під час своїх нетривалих візитів на Донбас і в Крим одразу переходили на російську, заграючи з місцевими проросійськими елітами. Така недалекоглядна, меншовартісна політика дала сьогоднішній результат. Імперська Росія, потужно насаджувала у цих регіонах свої цінності «руського мира» через свої ЗМІ, культуру, телебачення, скорочення українських шкіл і класів. У цьому контексті варто було б українській політичній еліті знати застереження покійного Дж. Мейса, адресованого саме їй задовго до російської агресії: «Претензії до України мають глибоке коріння в російській політичній культурі, і не можна виключати можливості, що рано чи пізно Росія вирішить пред'явити їх не тільки на словах» [7, с. 12]. Як бачимо, слова виявилися пророчими.

Аскольд Лозинський зосереджує увагу читачів на ще одній грані сучасної проблеми воєнних дій на Сході України – сьогодні чимало біженців з цих територій, опинившись на Галичині, Волині, Покутті тощо, не маючи наміру змінювати щось у своїй світоглядній позиції, продовжують бути переконаними, що їм всі зобов'язані надавати допомогу. І ось уже в Львові відчутна російська мова. Так, воєнний процес, з одного боку, сприяв піднесенню національної свідомості, але з іншого – поширив «москальство» (А. Лозинський) на інші регіони. Оскільки на Банковій досі відсутня будь-яка стратегія українізації (там теж брак української генетики), хто переможе у цій ситуації – невідомо. В україномовній періодиці США висловлюються пропозиції, що вирівняти ситуацію можна тими ж методами, що й колись радянська влада – після закінчення воєнних дій кордон із Росією має бути закритий, а на східні території шляхом надання економічних преференцій

залучити для поселення якомога більше україномовного населення. Крім того, варто впровадити дуже виважену державну політику щодо повернення українцям, зокрема місцевим, втраченої внаслідок Голодомору національної свідомості і гідності, таким чином наближаючи її до проєвропейської, а не проросійської ментальності. І все це – на фоні справжньої боротьби із корупціонерами і впровадження національної програми подолання радянського минулого. Український правозахисник, публіцист, релігієзнавець, член-засновник Української Гельсінської групи, організатор амністерського руху в Україні, віце-ректор Українського Католицького Університету у Львові Мирослав Маринович у своєму зверненні до українців, опублікованому в діаспорних виданнях США, аналізує способи вшановування трагічних подій 1932-33 рр., зазначаючи, що справедливої відплати бути не може, бо немає в живих ні замовника, ні виконавців цього жахливого злочину. Однак постійне ностальгійне виставляння портретів Й. Сталіна, загравання із тоталітарними минулими ідеологіями зневажає пам'ять невинно загиблих українців. Сьогодні ми маємо справу із тією ж силою, яка хотіла знищити у 1932-33 рр. українців як невігідних і незручних, створивши Малоросію, повну людей, схилених у рабській покорі. Тому М. Маринович акцентує на необхідності розуміння основи самої причини цієї трагедії – засудження саме злочинної системи, що, звичайно, не виправить минулого, проте служитиме оберіганню нашого майбутнього. Через те такою важливою є спеціальна заява Президента США, поширена прес-службою Білого дому та зачитана на поминальній панахиді в українських храмах Америки, де говориться про підтримку українства у його вшануванні жертв Голодомору через брутальну сталінську політику, спільність відзначення тих трагічних часів, рішучість у відверненні таких злочинів сьогодні: «Вшановуючи пам'ять жертв цієї трагедії, ми також віддаємо належне народові України за його витривалу силу, мужність та дух – риси, які українці продовжують проявляти сьогодні, перед обличчям великої біди, і прагнуть побудувати більш процвітаючу, безпечнішу і демократичнішу

державу. Об'єднавшись у пам'яті про мільйони невинних жертв Голодомору, ми також підтверджуємо нашу спільну відданість ідеї створення світлого майбутнього України та сприяння повазі до загальних прав людини і основних свобод, які є невід'ємним правом усього людства» [6].

Вісімдесят років минуло з того часу, як в Україні лютував страшний голод, спричинений злочинними діями радянської влади, спрямованими на знищення українського селянства як основи української нації. Більш як десять мільйонів загинуло від голодної смерті. Час проходить, але ми не маємо права забувати чи викидати з української історії ці факти 1932-1933 рр. Українці, які з різних причин були змушені залишити рідну землю, а також уже їхні нащадки, завжди уважно стежили за подіями в Україні, намагаючись в силу своїх можливостей надати моральну і матеріальну підтримку її народу. Проблема Голодомору 1932-1933 рр. постійно була і є в полі зору української діаспори, починаючи з трагічних подій і протягом десятиліть, коли на материковій Україні замовчувався навіть сам факт голоду, а потім навіть у період становлення української державності. Діяльність окремих активістів, українських громадських організацій США спрямовувалась не тільки на вшанування жертв безневинно загиблих, а й на те, щоб їх смерті не були забуті, щоб жахлива трагедія в історії України була визнана світом як геноцид. Природно, це знаходило своє відображення в опублікованих матеріалах української діаспори. Її україномовна періодика стала майданчиком для поширення інформації, дискусій та важливим чинником впливу на формування національної ідентичності.

Список використаних джерел

1. Антонович М. Голодомор 1932-1933 рр. в Україні як злочин геноциду / Мирослава Антонович // Ідентичність і пам'ять у пострадянській Україні: монографія / відп. ред. Мирослава Антонович. – К. : Дух і літера, 2009. – 496 с. – С. 41-58.
2. Берковський В., Григорчук Н., Петрук О. Голодомор 1932-1933 років очима українців діаспори (документи з фондів ЦДАВО України) / В. Берковський, Н. Григорчук, О. Петрук // Голодомор 1932-1933 років – геноцид українського народу / Український інститут національної пам'яті. – К., 2008. – С. 44-55.
3. Губарець В. В. Українська етнічна преса США та Канади (1945 – 1994 рр.): особливості висвітлення україно-американських взаємин : автореф. дис... канд.

філол. наук : 10.01.08 / Василь Васильович Губарець; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2007. – 20 с.

4. Дмитро Фірташ пожертвував 2,5 млн. дол. на спорудження Меморіалу Голодомору / Крайовий комітет у справі визнання Голодомору 1932-1933 рр. в Україні геноцидом // Свобода. – 2013. – № 41. – С. 1, 16; «І тепер, як у 1933-му, український народ непотрібний. Потрібна Малоросія...» : [бесіда з Н. Дзюбенко-Мейс / спілкувалась кореспондентка агенції «Українські національні новини» Тетяна Вовканич] // Свобода. – 2014. – № 49. – С. 5; Корсун Л. У Вашингтоні відбулася церемонія освячення місця встановлення меморіалу жертвам Голодомору / Лідія Корсун // Час і Події. – 2008. – № 50. – 10 грудня; Лозинський А. Генетика геноцидів / Аскольд Лозинський // NOVAгазета. – 2016. – № 44 (401). – С. 3; Лозинський А. Пристрасті навколо «благодійництва» / Аскольд Лозинський // Свобода. – 2013. – № 44. – С. 4; Лозинський А. Щодо структури і завдання Світового конгресу українців / Аскольд Лозинський // Закордонна Газета. – 2017. – 31 серпня; Маринович М. Ми вшановуємо жертв Голодомору лиш тоді, коли не дозволимо собі ставати творцями пекла у своєму краї / Мирослав Маринович // Час і Події. – 2011. – № 50. – 14 грудня; Офіційно визнати Голодомор Геноцидом! // Міст. – 2013. – 14 листопада; Президент СКУ зустрівся з головою Генеральної асамблеї ООН / Прес-служба СКУ // Свобода. – 2013. – № 49. – С. 8; Президент СКУ про плани відзначення 75-х роковин Голодомору-геноциду // Час і Події. – 2007. – № 38. – 20 вересня; Руденко Р. До 60-річчя голоду в Україні / Раїса Руденко // Свобода. – 1993. – Ч. 80. – С. 2; Свобода. – 1993. – Ч. 81. – С. 2; Свобода. – 1993. – Ч. 82. – С. 2-3; Фірташ пожертвував гроші на меморіал Голодомору / Прес-служба Крайового комітету США для визнання Голодомору Геноцидом 1932-33 рр. // Міст. – 2013. – 17 жовтня; Часто П. Посвячено наріжний камінь пам'ятника жертвам Голодомору / Петро Часто // Свобода. – 2013. – № 50. – С. 1, 5.

5. Ковальчук О. О. Голодомор 1932-1933 рр. в УРСР і українська діаспора Північної Америки : інформативні аспекти / О. О. Ковальчук. – URL : <http://history.org.ua/JournALL/xxx/14/24.pdf>

6. Костенко Л. Спомин про Голодомор об'єднав українців світу / Ларіон Костенко // Міст. – 2014. – 26 листопада.

7. Магрицька І. Без 1933-го не було б 2014-го / Ірина Магрицька // Свобода. – 2015. – № 5. – С. 6, 12.

8. Марочко В. І. Концепції західноєвропейської та російської історіографії / В. І. Марочко // Український історичний журнал. – 2003. – № 5. – С. 125-144.

9. Мухіна М. Ю. Упокорення голодом / М. Ю. Мухіна // Архіви України. – 1993. – № 1-3. – С. 16-34.

10. На місці спорудження пам'ятника жертвам Голодомору заклали камінь // Міст. – 2013. – 11 грудня.

11. Недошитко І. Р. Українська діаспора США у державотворчих процесах в Україні (1991-2011 рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Недошитко Ірина Романівна; Терноп. нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2013. – 20 с.

12. Пиріг Р. Я. Документи з історії голоду у фондах архівосховищ України / Р. Я. Пиріг // Український історичний журнал. – 2003. – № 5. – С. 82.

13. Хмельковський Л. 30 років тому у США почалося дослідження Голодомору / Лев Хмельковський // Свобода. – 2014. – № 42. – С. 6, 18.

14. Чекалюк В. В. Преса діаспори США як комунікативний чинник формування ідентичності українців (1939 - 2005) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з соц. комун. : спец. 27.00.01 / Чекалюк Вероніка Василівна; Київський національний університет імені Т. Шевченка. – К., 2008. – 13 с.

REFERENCES

1. Antonovych M. Holodomor 1932-1933 rr. v Ukraini yak zlochyn henotsydu / Myroslava Antonovych // *Identychnist i pam'iat u postradianskii Ukraini: monohrafiia / vidp. red. Myroslava Antonovych.* – К. : Dukh i litera, 2009. – 496 s. – S. 41-58.

2. Berkovskiy V., Hryhorchuk N., Petruk O. Holodomor 1932-1933 rokiv ochyma ukraintsiv diaspory (dokumenty z fondiv TsDAVO Ukrainy) / V. Berkovskiy, N. Hryhorchuk, O. Petruk // *Holodomor 1932-1933 rokiv – henotsyd ukrainskoho narodu / Ukrainskyi instytut natsionalnoi pamiaty.* – К., 2008. – S. 44-55.

3. Hubarets V. V. Ukrainska etnichna presa USA ta Kanady (1945 – 1994 rr.): osoblyvosti vysvitlennia ukraino-amerykanskyykh vzaiemyn : avtoref. dys... kand. filol. nauk : 10.01.08 / Vasyl Vasylovych Hubarets; Kyiv. nats. un-t im. T. Shevchenka. – К., 2007. – 20 s.

4. Dmytro Firtash pozhertvuvav 2,5 mln. dol. na sporudzhennia Memoriialu Holodomoru / Kraiovyi komitet u spravi vyznannia Holodomoru 1932-1933 rr. v Ukraini henotsydom // *Svoboda.* – 2013. – № 41. – S. 1, 16; «I teper, yak u 1933-mu, ukrainskyi narod nepotribnyi. Potribna Malorosii...» : [besida z N. Dziubenko-Meis / spilkuvalas korespondentka ahentsii «Ukrainski natsionalni novyny» Tetiana Vovkanych] // *Svoboda.* – 2014. – № 49. – S. 5; Korsun L. U Vashynhtoni vidbulasia tseremoniia osviachennia mistsia vstanovlennia memorialu zhertvam Holodomoru / Lidiia Korsun // *Chas i Podii.* – 2008. – № 50. – 10 hrudnia; Lozynskiy A. Henetyka henotsydiv / Askold Lozynskiy // *NOVAhazeta.* – 2016. – № 44 (401). – S. 3; Lozynskiy A. Prystrasti navkolo «blahodiinytstva» / Askold Lozynskiy // *Svoboda.* – 2013. – № 44. – S. 4; Lozynskiy A. Shchodo struktury i zavdannia Svitovoho konhresu ukraintsiv / Askold Lozynskiy // *Zakordonna Hazeta.* – 2017. – 31 serpnia; Marynovych M. My vshanovuiemo zhertv Holodomoru lysh todi, koly ne dozvolymo sobi stavaty tvortsiamy pekla u svoiemu krai / Myroslav Marynovych // *Chas i Podii.* – 2011. – № 50. – 14 hrudnia; Ofitsiino vyznaty Holodomor Henotsydom! // *Mist.* – 2013. – 14 lystopada; Prezydent SKU zustrivsia z holovoiu Heneralnoi asamblei OON / Pres-sluzhba SKU // *Svoboda.* – 2013. – № 49. – S. 8; Prezydent SKU pro plany vidznachennia 75-kh rokovyn Holodomoru-henotsydu // *Chas i Podii.* – 2007. – № 38. – 20 veresnia; Rudenko R. Do 60-richchia holodu v Ukraini / Raisa Rudenko // *Svoboda.* – 1993. – Ch. 80. – S. 2; *Svoboda.* – 1993. – Ch. 81. – S. 2; *Svoboda.* – 1993. – Ch. 82. – S. 2-3; Firtash pozhertvuvav hroshi na memorial Holodomoru / Pres-sluzhba Kraiovoho komitetu SShA dlia vyznannia Holodomoru Henotsydom 1932-33 rr. // *Mist.* – 2013. – 17 zhovtnia; Chasto P. Posviacheno narizhnyi kamin pam'iatnyka zhertvam Holodomoru / Petro Chasto // *Svoboda.* – 2013. – № 50. – S. 1, 5.

5. Kovalchuk O. O. Holodomor 1932-1933 rr. V URSS i ukrainska diaspora Pivnichnoi Ameryky : informatyvni aspekty / O. O. Kovalchuk. – URL : <http://history.org.ua/JournALL/xxx/14/24.pdf>

6. Kostenko L. Spomyn pro Holodomor ob'iednav ukraintsiv svitu / Larion Kostenko // *Mist.* – 2014. – 26 lystopada.

7. Mahrytska I. Bez 1933-ho ne bulo b 2014-ho / Iryna Mahrytska // *Svoboda.* – 2015. – № 5. – S. 6, 12.

8. Marochko V. I. Kontseptsii zakhidnoievropeiskoi ta rosiiskoi istoriohrafii / V. I. Marochko // Ukrainskyi istorychnyi zhurnal. – 2003. – No 5. – S. 125-144.
9. Mukhina M. Iu. Upokorennia holodom / M. Iu. Mukhina // Arkhivy Ukrainy. – 1993. – No 1-3. – S. 16-34.
10. Na mistsi sporudzhennia pam'iatnyka zhertvam Holodomoru zaklaly kamin // Mist. – 2013. – 11 hrudnia.
11. Nedoshytko I. R. Ukrainska diaspora USA u derzhavotvorchykh protsesakh v Ukraini (1991-2011 rr.) : avtoref. dys. ... kand. ist. nauk : 07.00.01 / Nedoshytko Iryna Romanivna; Ternop. nats. ped. un-t im. Volodymyra Hnatiuka. – Ternopil, 2013. – 20 s.
12. Pyrih R. Ia. Dokumenty z istorii holodu u fondakh arkhivoskhovyshch Ukrainy / R. Ia. Pyrih // Ukrainskyi istorychnyi zhurnal. – 2003. – No 5. – S. 82.
13. Khmelkovskiy L. 30 rokiv tomu u SShA pochalosia doslidzhennia Holodomoru / Lev Khmelkovskiy // Svoboda. – 2014. – № 42. – S. 6, 18.
14. Chekaliuk V. V. Presa diaspory USA yak komunikatyvnyi chynnyk formuvannia identychnosti ukraintsiiv (1939 - 2005) : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. nauk z sots. komun. : spets. 27.00.01 / Chekaliuk Veronika Vasylivna; Kyivskiy natsionalnyi universytet imeni T. Shevchenka. – K., 2008. – 13 s.